

Herman Georg Baron von Tunderfelt (1668-1748)

Heer van Oud-Valkenburg

FRANS GERARDS

In Voerendaal is een straat naar hem genoemd: de Donderveldstraat. In en buiten Voerendaal zullen er echter maar weinig mensen te vinden zijn die weten dat deze straat is genoemd naar Herman Georg Baron von Tunderfelt.¹ De reden om uitgerekend naar hem in Voerendaal een straat te noemen kan zijn geweest dat hij daar in het eerste kwart van de achttiende eeuw in het bezit was van kasteel Haeren en de hoeven Lindelauf en Steenisse. Bovendien was hij in 1696 gehuwd met een dochter van Herman Lamberts de Cortenbach, die in 1682 in Voerendaal eigenaar was geworden van het adellijk leengoed Cortenbach.

In deze bijdrage wordt een portret van Von Tunderfelt geschetst, waarbij aandacht wordt besteed aan zijn afkomst, huwelijk, carrière, bezittingen, zijn ontmoeting in 1717 met tsaar Peter de Grote van Rusland en zijn financiële besognen.

Afkomst

Herman Georg Baron von Tunderfelt, geboren in 1668, was de zoon van Georg von Tunderfelt en Maria Peggelman, door Von Oidtman overigens Maria von Pöppelmann genoemd.² Zijn vader was burggraaf van Narva in Estland, welk gebied van 1629 tot 1721 Zweeds territorium was; van geboorte was Von Tunderfelt dus een Zweed. De familie was van adel. De Von Tunderfelts voerden een wapen met daarop in groen een afgevuurd kanon, een ridder met in zijn rechterhand een degen, geflankeerd door een witte en een groene buffelhoorn.

Huwelijk

Op 1 juli 1696 trad Von Tunderfelt in het huwelijk met de op 19 oktober 1673 geboren Anna Barbara Lamberts de Cortenbach. Zij was de dochter van Herman Lambert, die op 19 november 1672 in het huwelijk was getreden met Maria Lutgardis von Nütten.³ Herman Lamberts, aanvankelijk wolhandelaar, was burgemeester en schepen van Aken. Op 27 juli 1682 was hij, tijdens een openbare verkoop voor de Mankamer van het Leenhof te Valkenburg, voor 14.000 rijksdaalders eigenaar geworden van het adellijk leengoed Cortenbach te Voerendaal.⁴ Een dag

eerder, op 26 juli, was het goed aangekocht door een kannik van het stift van O.L. Vrouw in Aken, Flavius Marius de Bautze.⁵ Bij het uitgaan van de brandende kaars had De Bautze 16.000 rijksdaalders geboden.⁶ Omdat hij dit bedrag niet kon betalen, had hij zijn aankoop vervolgens voor 14.000 rijksdaalders overgedragen aan Herman Lamberts, die zich daardoor Lamberts de Cortenbach mocht noemen.

Op 20 mei 1686 kreeg Herman Lamberts van keizer Leopold I de erfelijke titel van *Chevalier du Saint-Empire*. Met deze titel werd het geslacht Lamberts de Cortenbach in de adelstand verheven.

Voordat het huwelijk tussen Von Tunderfelt en Anna Barbara Lamberts de Cortenbach werd voltrokken, werden op 27 juni 1696 te Aken huwelijksvoorwaarden opgesteld. De protestant Von Tunderfelt beloofde onder andere dat de kinderen die uit dit huwelijk zouden worden geboren katholiek zouden worden gedoopt en opgevoed. Ook zou hij zijn in Estland gelegen goederen laten verzilveren om daarvan hier ter plaatse vaste goederen te kunnen kopen. De vader van de bruid schonk zijn dochter vervolgens als huwelijksgift een bedrag van 15.000 rijksdaalders; de bruidegom bracht een gelijke som mee in het huwelijk.⁷ Uit dit huwelijk werden onder andere twee zonen geboren: Herman Georg op 26 maart 1697 en Leonard Koenrad op 21 augustus 1703.⁸

Op 12 november 1699, nadat zijn echtgenote op 18 mei dat jaar was overleden, stelde Herman Lamberts de Cortenbach zijn testament op. Hij sprak de wens uit dat kasteel Cortenbach, de hoeve Ten Hove in Voerendaal en huis en hof Einrade in de bank Holset als een fidei-com-

Kasteel Haeren te Voerendaal

mis naar zijn enige zoon Leonard Joseph Franciscus Hieronymus zouden gaan.⁹ Van zijn dochter Anna Barbara verlangde hij daarom dat ze vrijwillig afstand zou doen van deze goederen. Deed ze dat niet, dan vermaakte hij aan zijn zoon, voordat de deling zou plaatsvinden, 70.000 *'Reichstaler im voraus'* uit eigen vermogen. Door zijn zoon zou dat bedrag dan voor de aankoop van andere goederen of anderszins kunnen worden besteed.

Von Tunderfelt vocht dit testament echter aan, wat zijn zwager Leonard veel problemen bezorgde.¹⁰ Op 23 april 1718 zag Leonard echter van het door zijn vader gestichte fidei-commis af, zowel voor zichzelf als voor zijn kinderen.¹¹ Een maand later, op 20 mei 1718, werd door de familie Lamberts met Von Tunderfelt en zijn vrouw over deze zaak een nader vergelijk getroffen.¹²

Carrière

Von Tunderfelt deed aanvankelijk dienst als luitenant-kolonel in het Oostenrijkse leger bij het regiment van generaal Von Bielke. In het vervolg van zijn carrière klom hij op tot de rang van generaal-majoor. Van 27 april 1712 tot 1731 vervulde hij de functie van luitenant-gouverneur *'de la province de Limbourg'*.¹³ Nadat dit gebied in 1713 voor de Spaanse monarchie verloren was gegaan ten gunste van de Oostenrijkse Habsburgers, werd hij door Graf von Sinzendorff voor een korte periode, van 14 december 1713 tot 17 maart 1714, benoemd tot gouverneur ad interim van deze provincie.¹⁴ In 1717 werd hij generaal en gouverneur van de stad en vesting van Limbourg [België].

De Spaans-Oostenrijkse partage van het hertogdom Limbourg en de Landen van Overmaze

Op 20 april 1717 werd Von Tunderfelt benoemd tot stadhouder van de Keurkeulse Mankamer in Heerlen. De stadhouder was de hoogste ambtsdrager van de Mankamer. Als zodanig was hij de plaatsvervanger van de 'opperleenheer', de aartsbisschop van Keulen, en zat hij de vergaderingen van de Mankamer voor.¹⁵ Von Tunderfelt heeft deze functie gedurende lange tijd uitgeoefend, want in 1740 werd hij nog steeds als stadhouder vermeld.¹⁶

Kritiek viel hem ten deel over de wijze waarop hij omging met het archief van de Mankamer. Dat archief behoorde zich te bevinden in het te Heerlen in de Emmastraat – nu Pancratiusstraat – gelegen Manhuis. In 1723 bevond zich echter een deel van het archief bij Von Tunderfelt thuis te Aken. Ook bewaarde hij stukken in een *'muysen toeren'* op het kasteel van Oud-Valkenburg. Von Tunderfelt was overigens niet de enige stadhouder die zich aan dit soort slordigheden schuldig maakte, ook verschillende van zijn voorgangers hadden die fout gemaakt.

Vermoedelijk heeft onder zijn bewind, in ieder geval tijdens het griffierschap van de advocaat Frans Guillaume Bombay, als zodanig vermeld van 1700 tot 1724, de Mankamer een tijdlang te Aken vergaderd in een huis dat *'de goude keten'* werd genoemd. Dat viel echter niet bij iedereen in goede aarde. Daarom kwam door het verzet van verschillende leenbezitters aan deze praktijk spoedig een einde en keerde de Mankamer terug naar Heerlen.

Bezittingen

Von Tunderfelt had verschillende bezittingen. In Aken bezat hij een huis in de Kapuzinergraben. Bij hem om de hoek, in de Marschierstrasse [tegenwoordig: Franzstrasse 45/47], woonde de bekende Akense burger en succesvolle ondernemer Johan Adam Klermont. In Welten was hij eigenaar van De Dohm, nadat zijn op 6 oktober 1700 overleden schoonvader De Dohm aan zijn dochter Anna Barbara had nagelaten.¹⁷ In Wittem bezat hij de *'hof van Wylre'*.¹⁸

'Als hoogst ende meest biedende, met het uijtgaen der brandende kertse' werd hij op 12 april 1701 voor een bedrag van 35.000 gulden eigenaar van het kasteel van Oud-Valkenburg, het tegenwoordige kasteel Genhoves, en voor 17.300 pattacons van het adellijk huis en de hoeve van Haeren en de hoeven Lindelauf en Steenisse in Voerendaal.¹⁹ De akte van deze aankoop werd op 15 april 1701 getekend bij notaris J.H. Pfluger te Aken in het bijzijn van twee getuigen, namelijk Daniel de Limpens, voogd van Terheyden en J. Bock, abt van Rolduc.²⁰

De belangstelling voor bovengenoemde goederen was bij Von Tunderfelt ontstaan nadat op 6 april 1700 de adellijke familie De Haudion al deze goederen te koop had aangeboden.²¹ De familie De Haudion was namelijk definitief gaan wonen in de *'Castelenye van Aeth'* in de Zuidelijke Nederlanden.²² Aan de verkoop van de goederen van Haeren en de hoeve Lindelauf – beide Keurkeulse leengoederen – was een *'openbare proclamatie'* vooraf gegaan.²³ Dionijs Senden, de leenbode van de Heerlense

Kasteel Genhoves te Oud-Valkenburg, het herenhuis van de heerlijkheid Oud-Valkenburg

Luchtfoto van kasteel Genhoes met hoeve, met hogerop de kerk en een deel van de bebouwing van Oud-Valkenburg

Mankamer, moest daarvoor tot vijfmaal toe een schriftelijke aankondiging van de openbare verkoop bevestigen op zowel de deuren van de Mankamer in Heerlen als op de poorten van de genoemde leengoederen.

De aankoop van al deze goederen zal voor Von Tunderfelt vooral zijn gemotiveerd om, voor het kapitaal dat hij bezat, een veilige geldbelegging te realiseren. Met name hoeven brachten dankzij de verpachting ervan het nodige geld op.

Waarschijnlijk had Von Tunderfelt, nadat hij de hierboven genoemde goederen als bulkaankoop had aangekocht, echter te diep in zijn buidel getast. Nauwelijks veertien dagen later, namelijk op 25 april 1701, zag hij zich namelijk genooddaakt om een bedrag van 6.000 kronen te lenen bij Helena Nijs, de weduwe Vaes uit Maastricht. De pas verworven goederen dienden als borg van dit kapitaal.²⁴

Met zoveel bezittingen – twee kastelen, vier hoeven en ook nog een huis in Aken – had Von Tunderfelt zijn verblijf voor het uitzoeken. Vermoedelijk verbleef hij echter het meest te Aken en waarschijnlijk, zo nu en dan, op zijn kasteel te Oud-Valkenburg, waar hij door de aankoop van kasteel Genhoes heer van Oud-Valkenburg was geworden. Er zijn geen aanwijzingen dat hij bijvoorbeeld het huis Haeren in Voerendaal ooit heeft bewoond. Misschien verbleef hij er incidenteel gedurende één van zijn jachtpartijen. Bekend is echter wel dat hij op Haeren een jager had aangesteld, namelijk Jan Ubachs, die op de hoeve Lindelauf woonde. Mogelijk is ook dat hij op Haeren een rentmeester heeft gehad die Roos heette.²⁵

Hoog bezoek

Tsaar Peter de Grote van Rusland heeft tweemaal een reis door West-Europa gemaakt. De eerste keer was in 1697, toen hij onder andere een bezoek bracht aan Zaan-dam. De tweede reis vond plaats in 1717. Die reis begon in Hamburg en vandaar ging hij verder naar Amsterdam,

waar hij de winter doorbracht. Vervolgens trok hij door naar Antwerpen, Brussel en Parijs, waar hij verbleef tot de twintigste juni van dat jaar. Daarna reisde hij over Namen en Luik door naar Spa, waar hij ruim een maand lang verbleef. Het lange verblijf in Spa werd ingegeven door zijn wens om daar een kuur te ondergaan in de met geneeskrachtig water gevulde baden. Op 25 juli begaf de tsaar zich op weg naar Aken. Onderweg bracht hij eerst nog een bezoek aan de vesting van Limbourg waar hij door Von Tunderfelt, als generaal en gouverneur van stad en vesting, met alle eerboden werd ontvangen. 's Middags gebruikte hij te Lontzen het middagmaal, waarna hij verder ging naar Aken.

Bij zijn aankomst in Aken wachtte hem een groots en feestelijk onthaal, waarna hij zijn intrek nam in het huis van de rijke lakenfabrikant Johann Adam Klermont. De volgende dag, op 26 juli, bracht de tsaar een bezoek aan het Akense raadhuis. 's Avonds werd ter ere van zijn bezoek bij Von Tunderfelt thuis een feestelijk avondmaal gehouden. Aan dit diner namen zestien hooggeplaatste personen deel, waaronder ook Johann Adam Klermont. Tijdens de maaltijd zat Von Tunderfelt als gastheer aan het hoofd van de tafel. De tsaar werd aan tafel geflankeerd door twee vrouwen, namelijk mevrouw Von Tunderfelt aan de ene en juffrouw Von Tunderfelt, een nichtje van de generaal, aan de andere zijde. Na het diner was er nog een bal waarbij de heren tijdens het dansen hun laarzen met sporen droegen. De volgende dag verliet de tsaar Aken om op weg te gaan naar Maastricht.²⁶

Tsaar Peter I "de Grote" van Rusland (1672-1725)

Over het verblijf van de tsaar in Aken bij Klermont thuis werd nog de volgende anekdote verteld. Op een ochtend was de tsaar door onaangename berichten uit Rusland zeer opgewonden. Zijn kabinetssecretaris, die hiervan op de hoogte was, waarschuwde Klermont om uit de buurt van de tsaar te blijven. Bij tegenslagen had de tsaar namelijk de neiging om zijn woede te koelen op de eerste de beste die hij tegenkwam. Klermont waarschuwde toen iedereen in huis om stilte te betrachten. Zelf sloot hij zich op in een tuinhuis van waaruit hij ongemerkt kon zien wat de tsaar zou doen als hij naar buiten zou komen. En daar kwam hij! Met een getrokken degen rende hij de tuin in en sloeg van alle planten de bloemen af. Vervolgens ging hij terug naar zijn kamer en vroeg Klermont om zijn kamer te willen behangen met zwarte doeken.²⁷

Leven op te grote voet

Bij de adel, die om hun stand hoog te houden veel geld nodig hadden, was het zeker niet ongebruikelijk om hun bezittingen te verhypothekeren en dus schulden te maken. Von Tunderfelt heeft van die mogelijkheid regelmatig gebruik gemaakt.

In 1712 leende hij bijvoorbeeld 12.000 '*Reichstaler*' van de koop- en handelman, de Keulenaar Johan Engelbergh. Het huis Haeren werd daarbij als onderpand opgevoerd.²⁸ Drie jaar later, op 12 juni 1715, leende hij weer, deze keer een bedrag van 3.000 pattacons. De geldgever was Philip de Beaupré. De jaarlijks te betalen rente bedroeg 5%. Onderpand van deze lening was weer '*hoff en de adelyck goet haeren*'.²⁹ Op 11 januari 1718 leende hij een bedrag van 1.700 pattacons van de Akense kanunnik Guillaume Moers tegen een jaarlijks te betalen rente van 5%.

Von Tunderfelt sloot dus de ene lening na de andere af. Maar als er betaald moest worden, gaf hij niet thuis. Zo verrichtte een zekere Paulus Bosch werkzaamheden op Haeren, maar het loon waarop hij recht had, kreeg hij niet. Daarom deed Bosch op 20 maart 1702 zijn klacht bij de Keurkeulse Mankamer in Heerlen omdat hij '*op den hoff haere sijnen verdienden Loon nijdt en heeft connen bekomen*'.³⁰

Ook was Von Tunderfelt nalatig in het plegen van onderhoud aan zijn bezittingen. In 1718 uitte de halfwin Thomas Boumans bijvoorbeeld zijn onvrede over het achterstallig onderhoud op De Dohm in Welten.³¹ Er deugde bijna niets. Dat gold voor de daken, muren, zolders, vensters, kelders en kamers. Op 23 juni 1725 liet Von Tunderfelt de klager hierover gerechtelijk verhoren door de Heerlense schepbank. Thomas Boumans verklaarde toen dat op De Dohm, op het dak na, alles in goede staat verkeerde. Omdat echter het dak niet deugde, had het doorgeregend en waren de zolders en het pleisterwerk beschadigd.

Lenen en schulden maken lijkt dus tot Von Tunderfelts leefwijze te hebben behoord. Daar kan maar één conclusie uit worden getrokken, namelijk dat hij voortdurend

op te grote voet moet hebben geleefd. Geen wonder dat bij de Heerlense schepbank en/of de Keurkeulse Mankamer vaker meldingen van wanbetalingen binnenkwamen. Zo meldde zich uit Maastricht bijvoorbeeld de koopman Johan Bonhomme.³² Bonhomme had Von Tunderfelt een grote hoeveelheid wijn geleverd en van hem een bedrag te goed van maar liefst 6.190 gulden. De Luikse koopman Closar had Von Tunderfelt tussen 1715 en 1717 eveneens grote hoeveelheden wijn geleverd, waaronder 346 flessen Bourgogne en 76 flessen Champagne. Hierdoor had Closar van Von Tunderfelt een bedrag van maar liefst 6.433 gulden te goed.³³ '*Eenighe aenmaningen daaromme in der minne gedaen*' hadden geen succes gehad; Von Tunderfelt betaalde niet. En Closar was bang dat hij niet de enige was die naar zijn centen kon fluiten. In zijn '*Redenen van Arrest*' merkte hij namelijk op dat hij wist dat er tegen Von Tunderfelt bij verschillende rechtbanken en hoven rechtszaken waren aangespannen.

Het wekt dan ook geen verbazing dat toen Haeren en de hoeve Lindelauf op 10 november 1722 door Von Tunderfelt voor 10.000 pattacons werden verkocht aan de familie Klermont uit Vaals, eerst diverse schulden moesten worden afgelost. Tussen de verschillende schuldeisers brak toen zelfs een strijd uit over de vraag in welke volgorde zij moesten worden betaald. Met andere woorden, wie eerst en wie daarna.³⁴

Mevrouw De Beaupré kreeg in ieder geval het aan Von Tunderfelt geleende kapitaal van 3.000 pattacons terug en nog eens 512 pattacons aan achterstallige rente. De kanunnik Moers kreeg het geleende kapitaal van 1.700 pattacons terug met nog eens 244 pattacons aan achterstallige rente. En ook de weduwe Vaes ontving nog een bedrag van 450 pattacons aan achterstallige rente.³⁵

Slot

In 1745 werd Von Tunderfelt benoemd tot gouverneur van Dendermonde, de stad waar zich in een ver verleden het drama van de vier heemskinderen en het ros Beiaard had afgespeeld. De meest waarschijnlijke verklaring voor deze benoeming is de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748). In deze oorlog vochten onder andere Frankrijk en Pruisen tegen de nieuwe Oostenrijkse keizerin Maria Theresia van Oostenrijk en haar bondgenoten. In 1748 eindigde deze oorlog met de Vrede van Aken.³⁶ Als generaal-majoor had Von Tunderfelt zeer waarschijnlijk de opdracht gekregen om Dendermonde te verdedigen tegen de oprukkende Franse troepen. Het kleine garnizoen van Dendermonde, onder leiding van Von Tunderfelt, bestond uit twee infanteriebataljons, een Oostenrijks en een Staats. Op 5 augustus 1745 werd de stad aangevallen door een Franse legermacht onder leiding van de hertog d'Harcourt, waarna op 13 augustus de capitulatie plaatsvond. De stad bleef daarna drie jaar in handen van de Fransen.³⁷ Von Tunderfelt overleed in Dendermonde in 1748.

Noten:

1. Dat de naam Von Tunderfelt als straatnaam is veranderd in Dondeveld is misschien toe te schrijven aan Bachiene, die achter de naam Tunderveld tussen haakjes 'Dondeveld' schreef. Zie: W.A. Bachiene, *Beschrijving der Verenigde Nederlanden*, vyfde deel (Amsterdam en Utrecht 1779), 1047. Ook Van Hommerich en Welters hebben van de naam 'Dondeveld' gemaakt. Zie: *Gedenkboek Voerendaal* (Heerlen 1949), 65
2. Macco, H.F., *Aachener Wappen und Genealogien*, Band II (Aachen 1908), 199; Schleicher, H.M., *Ernst von Oidtman und seine genealogisch-heraldische Sammlung in der Universitäts-Bibliothek zu Köln*, Band 15 (Köln 1998), 511
3. Macco, H.F., *Aachener Wappen*, 199, 253
4. Hommerich van en Welters, *Gedenkboek*, 39; J. Habets, De leenen van Valkenburg, *PSHAL* 23 (1885), 184
5. Habets, J. De leenen van Valkenburg, 184
6. Tijdens de openbare verkoop brandde er een kaars. Er mocht geboden worden zolang als de kaars brandde. Ging de kaars uit, dan mocht niet meer worden geboden
7. Archiv Schloss Haag, inv.nr.: 4631; Hommerich van en Welters, *Gedenkboek*, 42; Habets, De leenen van Valkenburg, 184
8. Macco, H.F., *Aachener Wappen und Genealogien* I.Band (Aachen 1907), 199
9. Een fidei-commis was erfelijk familiegoed dat niet mocht worden verkocht
10. Brügghen, Luise Freiin von Coels von der, Die Schöffen des Königlichen Stulhs Aachen von de frühesten Zeit bis zur endgültigen Aufhebung der Reichsstädtischen Verfassung 1798, *ZAGV* 50 (1928), 457-459
11. Brügghen, Die Schöffen, 460
12. Habets, De leenen van Valkenburg, 185-186
13. 'La Province de Limbourg' bestond uit het hertogdom Limburg en de Oostenrijkse partages van het Land van Valkenburg, Dalhem en 's-Hertogenrade. Officieel heette deze provincie 'Limburg en de Landen van Overmaze'
14. Goossens, G., *Étude sur les États de Limbourg et des pays d'Outre-meuse pendant le premier tiers du XVIIIe siècle* (Kerkrade 1910), 140; Poulet, E., *Les Gouverneurs de Province dans Les Anciens Pays-Bas Catholiques* (Bruxelles 1873), 146; J. Habets, Les Gouverneurs des duchés de Limbourg et de Gueldre, in: *PSHAL* XIV (1877), 201
15. RHCL Maastricht, 01.075 Landen van Overmaas, inv.nr.: 6466
16. RHCL Maastricht, 01.075 Landen van Overmaas, inv.nr.: 6409
17. Hupperetz, W., B. Olde Meierink en R. Rommes, *Kastelen in Limburg Burchten en landhuizen (1000-1800)* (Utrecht 2005), 415; Hommerich van en Welters, *Gedenkboek*, 39
18. RHCL Maastricht, Vrije Rijksheerlijkheid Wittem, later Graafschap, inv.nr.: 204
19. HCL Maastricht, 01.075 Landen van Overmaas, inv.nr.: 6423
20. Janssen de Limpens, K.J.Th, Geschiedenis der heerlijkheid Oud-Valkenburg, Nieuwe bijdragen, in: *PSHAL* 102 (1966), 78-79
21. RHCL Maastricht, 01.075 Landen van Overmaas, inv.nr.: 6433
22. RHCL Maastricht, 01.075 Landen van Overmaas, inv.nr.: 6475
23. RHCL Maastricht, 01.075 Landen van Overmaas, inv.nr.: 6462
24. RHCL Maastricht, 01.075 Landen van Overmaas, inv.nr.: 6466
25. RHCL Maastricht, 01.075 Landen van Overmaas, inv.nr.: 6479
26. Czaar Peter I in Aachen im Jahre 1717, in: *ZAGV* 16 (1894), 165-168
27. Oppenhof, F, Die Beziehungen Friedrich Heinrich Jacobis und seiner Familie zu Aachen, *ZAGV* 16 (1894), 135; H.F. Macco, Peter der Grosse in Aachen (1717), *ZAGV* 33 (1911), 82-83; J. Wartenberg, *Der Familienkreis Friedrich Heinrich Jacobi und Helene Elisabeth von Clermont* (Bernstein 2011), 110-111
28. RHCL Maastricht, 01.075 Landen van Overmaas, inv.nr.: 6423
29. RHCL Maastricht, 01.075 Landen van Overmaas, inv.nr.: 6423
30. RHCL Maastricht, 01.075 Landen van Overmaas, inv.nr.: 6462
31. Rijkshydt Heerlen, 001 Schepenbank Heerlen, 1479-1796, inv.nr.: 3126
32. Rijkshydt Heerlen, 001 Schepenbank Heerlen, 1479-1796, inv.nr.: 3063, 2904, 2903, 2901, 2898, 2625
33. Rijkshydt Heerlen, 001 Schepenbank Heerlen, 1479-1796, inv.nr.: 2812
34. BHIC 's-Hertogenbosch, 19 Raad van Brabant, 1586-1811, inv.nr.: 788.3422
35. RHCL Maastricht, 01.075 Landen van Overmaas, inv.nr.: 6466
36. Lenders, P., De Oostenrijkse Successieoorlog 1740-1748, in: *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, 9 Nieuwe Tijd (Haarlem 1980), 92-97
37. Zie op internet: Siege of Dendermonde, 5-13 August 1745 en Journal von der Belagerung Dendermonde unter dem Commando des Herrn Hertogs von Harcourt im Jahre 1745